

ABSTRACT

PhD thesis by Li Huanhuan

Title: “The role of cultural heritage sites of the Kyrgyz Republic in tourism development””

Supervisor: PhD in Management; PhD supervisor: Kerimkulova Merimkul Kadyrovna

Relevance of the Research Topic. With the continuous advancement of global transportation and communication technologies, the tourism industry has experienced rapid growth. An increasing number of people are eager to travel and explore various destinations. Presently, the number of global tourists continues to rise. According to the "World Tourism Economic Trends Report (2023)," in 2022, the total number of global tourist trips reached 9.57 billion, and the total global tourism revenue amounted to \$4.6 trillion, recovering to 66.1% and 79.6% of the 2019 levels, respectively. As the tourism industry rebounds, many countries have recognized its significance, prompting them to develop corresponding tourism policies aimed at attracting both tourists and investments. Among the diverse types of tourism, heritage tourism has gained particular popularity worldwide, drawing large numbers of visitors. The purpose of heritage tourism extends beyond mere leisure and entertainment; it serves to preserve historical culture, enhance understanding of past human civilizations, and foster a deeper appreciation of history through visits to and engagement with these heritage sites. Heritage tourism attracts visitors from all corners of the globe, fostering cultural exchange and understanding. However, this form of tourism also raises concerns about sustainable development due to potential issues such as cultural clashes, excessive commercialization, environmental degradation, and ecological problems resulting from increased tourist numbers. Consequently, the academic community has increasingly devoted substantial research efforts to understanding the characteristics of historical and cultural heritage, with the aim of ensuring their preservation and transmission. This research is intended to formulate sustainable development strategies for heritage tourism, thereby promoting the sustainable progress of global tourism.

Kyrgyzstan is a country rich in historical and cultural heritage. From ancient nomadic civilizations to its role as a key point on the Silk Road, and through to its modern blend of diverse cultures, the nation has preserved a wealth of heritage resources. These resources provide a unique appeal for the tourism industry, especially for visitors interested in history and culture. Currently, heritage tourism in Kyrgyzstan primarily focuses on historical sites, such as the ancient capitals of the Western Liao Dynasty and Suyab, which bear witness to the deep historical connections between Kyrgyzstan and China. The country's natural landscapes, including Issyk-Kul Lake and the Tien Shan Mountains, also attract numerous tourists for sightseeing and adventure. Furthermore, Kyrgyzstan's unique nomadic culture, ethnic customs, and traditional festivals, as a historic homeland of nomadic peoples, serve as significant draws for tourists. However, Kyrgyzstan's heritage tourism is still in its early stages and faces numerous challenges. For instance, many historical sites are poorly preserved, requiring additional funding and restoration efforts, while the quality of tourism infrastructure and services also needs improvement.

Researching Kyrgyzstan's heritage tourism resources and current development status holds great significance. In terms of heritage preservation and transmission, in-depth research on Kyrgyzstan's heritage can facilitate better protection and transmission of these valuable cultural assets. Scientific research can lead to the development of more effective preservation measures, ensuring the long-term conservation of these heritage sites. Regarding tourism development, such research can uncover additional attractive tourism resources, offering more opportunities for Kyrgyzstan's tourism industry. Scientific inquiry can also enhance the quality and appeal of tourism products, attracting more visitors. In terms of increasing international visibility, Kyrgyzstan's heritage possesses unique historical and cultural value. Through research and promotion, its international reputation and influence can be enhanced, drawing more international tourists and scholars to visit and study. Finally, the development of the tourism industry is certain to boost the national economy. Heritage tourism, as an industry with immense potential, can contribute to Kyrgyzstan's economic growth, create more employment opportunities, and improve the living standards of its people.

Connection of the dissertation topic with priority scientific directions, major scientific programmes (projects) or major research works (if there is such a connection). The research topic of this thesis has been developed by me, my supervisor and the scientific committee, and the main part of the research is related to the implementation of the Programme of the Government of the Kyrgyz Republic for the Development of the Tourist Environment for the period of 2019-2023 and the National Strategy of the Kyrgyz Republic for the period of 2018-2040. There is very little research by Kyrgyz scholars on heritage tourism. However, research on the tourism industry has been conducted by authors such as Orozonova Azyk and Dooranov Almazbek. In contrast, countries with rich world heritage resources, such as Italy and China, have relatively more studies.

Research Objectives of the Thesis. Building on an analysis of the current state of heritage tourism resources in Kyrgyzstan, this thesis investigates the protection of sites listed on Kyrgyzstan's World Heritage List and the current state of tourism development. The focus is on a comparative analysis between three World Heritage sites along the Silk Road in Tokmok, Kyrgyzstan, and three World Heritage sites in Luoyang, China. The aim is to provide recommendations and strategies for the development of heritage tourism in Kyrgyzstan. Based on this, the primary research tasks of this thesis are as follows:

1. Analyze the current state of research on heritage tourism and its foundational theories.
2. Clarify the current development status of Kyrgyzstan's tourism industry, as well as the distribution, protection, and development of Kyrgyzstan's World Heritage sites.
3. Identify the impact of the designation of World Heritage sites in Kyrgyzstan on the development of local tourism.
4. Conduct a comparative analysis of World Heritage sites along the Silk Road (Tokmok in Kyrgyzstan and Luoyang in China).
5. Analyze the challenges faced in the development of heritage tourism in Kyrgyzstan and propose corresponding strategies and recommendations.

Innovations of the Research. The current research on World Heritage in

Kyrgyzstan by scholars primarily focuses on archaeology, such as V.A. Kolchenko's analysis of ancient architectural processes in Chuis Valley, A.A. Mikheeva's detailed archaeological introduction to Christian church AT the settlement of AK-beshim (site IV), and Muratbek Kozhobekov's summary of archaeological findings at A.N. Berstam's World Heritage sites. However, there are few cases where World Heritage is studied as a historical and cultural asset for tourism promotion. Similarly, research on tourism in Kyrgyzstan has mainly concentrated on the industrial development of tourism and its economic benefits, such as Toktorov Amantai Atantaevich's study of tourism development in various regions of Kyrgyzstan and Makhabat Olzhobekovna's Amanalieva forecasts on tourism development and economic conditions and Kerimkulova Merimkul Kadyrovna's research on the distribution of tourism resources. There is a notable lack of studies specifically focusing on the development of tourism resources and exploring tourism development directions through heritage tourism.

The scientific novelty of this research is reflected in the following aspects:

1. Comprehensive review and investigation of Kyrgyzstan's World Heritage resources, clarifying the current status of these sites.
2. Application of tourism-related theories and research methods to the study of Kyrgyzstan's heritage tourism.
3. Analysis of the impact of Kyrgyzstan's World Heritage sites on the development of its tourism industry.
4. Comparative analysis of the differences in World Heritage site development between Luoyang, China, and Tokmok, Kyrgyzstan, along the Silk Road.
5. Provision of recommendations for the development of heritage tourism in Kyrgyzstan.

Theoretical Significance of the Research. Research on heritage tourism encompasses knowledge from various disciplines, including history, geography, cultural studies, sociology, and economics. This interdisciplinary nature makes heritage tourism research a significant force in advancing the integration and cross-fertilization of tourism studies.

By examining aspects such as the development, management, and preservation of heritage tourism, we can gain a deeper understanding of the relationship between

heritage tourism and sustainable development. This research contributes to refining sustainable development theory, protecting cultural heritage, and promoting the long-term healthy growth of the tourism industry.

Focusing on the impact of Kyrgyzstan's World Heritage tourism on the development of its tourism industry allows for a detailed analysis of the current state of tourism in Kyrgyzstan and the protection of its historical and cultural heritage. Additionally, this research provides theoretical support for global cultural heritage preservation efforts.

Practical Significance of the Research. Kyrgyzstan boasts a rich array of historical and cultural heritage. By researching the current state of its heritage tourism, we can gain a comprehensive understanding and evaluation of these assets. This knowledge is crucial for formulating effective and scientifically grounded preservation strategies. It provides a foundation for further exploring the tourism potential of these heritage sites, optimizing tourism product offerings, and improving the quality and level of tourism services.

Heritage tourism in Kyrgyzstan represents a significant aspect of its cultural soft power. Through thorough research and promotion, Kyrgyzstan can showcase its rich historical culture and unique natural landscapes to the world. This not only enhances the country's international image and visibility but also promotes Kyrgyzstan's culture on a global scale. Ultimately, it strengthens Kyrgyzstan's cultural influence and competitiveness in the international arena.

Key Points for Thesis Defense. The development of heritage tourism in Kyrgyzstan, as an important part of Kyrgyz tourism, has a significant impact on the national tourism industry. Based on this, this study will defend the following aspects:

1. based on the bibliometric measurement of existing studies, an overall overview of the theories and research content of heritage tourism related studies was conducted to illustrate the international progress of heritage tourism related studies;
2. surveyed and counted the current status of tourism development in Kyrgyzstan, conducted a general survey on the situation of World Heritage in Kyrgyzstan, and presented the current situation of tourism development and World Heritage conservation and development in Kyrgyzstan;

3. investigated the contribution of Kyrgyz World Heritage to the development of local tourism;

4. compared the development and conservation of the three Chinese World Heritage sites on the Silk Road with the development and conservation of the three Kyrgyz World Heritage sites;

5. made several recommendations for the development of heritage tourism and tourism in Kyrgyzstan.

Individual contributions of researchers. The author introduces the overall level of tourism development in Kyrgyzstan, and focuses on and investigates Kyrgyz World Heritage sites, as well as the current state of conservation and development of World Heritage sites. By comparing and analysing several World Heritage sites on the Silk Road that China and Kyrgyzstan are associated with, and based on the investigation and understanding of their conservation and development, recommendations are made for Kyrgyz World Heritage tourism planning, with a view to improving the level of Kyrgyz heritage tourism construction and the quality of Kyrgyz tourism development.

Approbation of the results of the study. The terms and conclusions of the paper were discussed at the following international scientific and practical conferences: on 23 August 2023 the results of this paper were discussed at the Kyrgyz National University named after Jusup Balasagyn, and on 1 August 2024 the department of the institution of economics and business organised a discussion on the results of this paper. Some of the results of this paper were published in international journals, including Turyzm/Tourism, Journal of the Balkan Tribological Association, Grassroots Journal of Natural Resources, and other internationally renowned journals.

Integrity of thesis results in publications. With regard to the main content of this thesis, 4 scientific papers were published, all of them in internationally recognised journals. 3 of them were included in the Scopus database and 1 in the Journal of Kyrgyz National University named after Jusup Balasagyn.

Thesis Structure. The structure of the thesis consists of the introduction, Chapter 1: Current State of Heritage Tourism Research and Theoretical Foundations, Chapter 2: Impact of Kyrgyzstan's Heritage Tourism on Tourism Industry

Development, and Chapter 3: Strategies for Developing Heritage Tourism in Kyrgyzstan. The thesis totals 123 pages, including 2 tables, 22 figures and 80 references.

АБСТРАКТ

Докторская диссертация Ли Хуанхуана

**Название: «Роль объектов культурного наследия Кыргызской
Республики в развитии туризма»**

**Научный руководитель: кандидат наук по специальности
«Менеджмент»; научный руководитель: Керимкулова Меримкуль
Кадыровна**

Актуальность темы исследования. С постоянным развитием глобальных транспортных и коммуникационных технологий индустрия туризма переживает бурный рост. Все большее количество людей стремится путешествовать и исследовать различные направления. В настоящее время число туристов во всем мире продолжает расти. Согласно «Отчету об экономических тенденциях мирового туризма (2023)», в 2022 году общее количество туристических поездок в мире достигло 9,57 миллиарда, а общий доход от туризма составил 4,6 триллиона долларов, восстановившись до 66,1 % и 79,6 % от уровня 2019 года соответственно. По мере восстановления туристической отрасли многие страны признают ее значимость, что побуждает их разрабатывать соответствующую туристическую политику, направленную на привлечение как туристов, так и инвестиций. Среди разнообразных видов туризма особую популярность во всем мире приобрел туризм наследия, который привлекает большое количество посетителей. Цель туризма в области наследия выходит за рамки простого отдыха и развлечений; он служит сохранению исторической культуры, улучшению понимания прошлых человеческих цивилизаций и более глубокому восприятию истории через посещение и взаимодействие с этими объектами наследия. Туризм, связанный с наследием, привлекает посетителей со всех уголков земного шара, способствуя культурному обмену и взаимопониманию. Однако этот вид туризма также вызывает опасения по поводу устойчивого развития из-за таких потенциальных проблем, как столкновение культур, чрезмерная коммерциализация, деградация окружающей среды и экологические проблемы, вызванные увеличением числа туристов. В связи с этим научное

сообщество уделяет все больше внимания пониманию особенностей исторического и культурного наследия с целью обеспечения его сохранения и передачи. Это исследование призвано сформулировать стратегии устойчивого развития туризма в сфере наследия, способствуя тем самым устойчивому прогрессу глобального туризма.

Кыргызстан - страна с богатым историческим и культурным наследием. Начиная с древних кочевых цивилизаций, роли ключевого пункта Шелкового пути и заканчивая современным сочетанием разнообразных культур, страна сохранила богатейшие ресурсы наследия. Эти ресурсы обеспечивают уникальную привлекательность для индустрии туризма, особенно для посетителей, интересующихся историей и культурой. В настоящее время туризм в Кыргызстане сосредоточен, прежде всего, на исторических объектах, таких как древние столицы династии Западное Ляо и Суяб, которые свидетельствуют о глубоких исторических связях между Кыргызстаном и Китаем. Природные ландшафты страны, включая озеро Иссык-Куль и горы Тянь-Шаня, также привлекают многочисленных туристов для осмотра достопримечательностей и приключений. Кроме того, туристов привлекает уникальная культура кочевников, этнические обычаи и традиционные фестивали, ведь Кыргызстан - историческая родина кочевых народов. Однако туризм в сфере наследия в Кыргызстане все еще находится на ранней стадии и сталкивается с многочисленными проблемами. Например, многие исторические объекты плохо сохранились, что требует дополнительного финансирования и реставрационных работ, а качество туристической инфраструктуры и услуг также нуждается в улучшении.

Исследование туристических ресурсов и текущего состояния развития наследия Кыргызстана имеет большое значение. С точки зрения сохранения и передачи наследия, углубленное изучение наследия Кыргызстана может способствовать лучшей защите и передаче этих ценных культурных ценностей. Научные исследования могут привести к разработке более эффективных мер по сохранению, что обеспечит долгосрочную сохранность этих объектов наследия. Что касается развития туризма, то такие исследования могут открыть дополнительные привлекательные туристические ресурсы, предлагая больше

возможностей для туристической индустрии Кыргызстана. Научные исследования также могут повысить качество и привлекательность туристических продуктов, привлекая больше посетителей. С точки зрения повышения международной известности, наследие Кыргызстана обладает уникальной исторической и культурной ценностью. Благодаря исследованиям и продвижению можно повысить его международную репутацию и влияние, привлекая больше иностранных туристов и ученых для посещения и изучения. Наконец, развитие индустрии туризма, несомненно, будет способствовать росту национальной экономики. Туризм в сфере наследия, как отрасль с огромным потенциалом, может способствовать экономическому росту Кыргызстана, созданию новых рабочих мест и повышению уровня жизни населения.

Связь темы диссертации с приоритетными научными направлениями, крупными научными программами (проектами) или крупными научно-исследовательскими работами (если такая связь имеется). Тема исследования данной диссертации разработана мной, моим научным руководителем и научным комитетом, и основная часть исследования связана с реализацией Программы Правительства Кыргызской Республики по развитию туристской среды на период 2019-2023 гг. и Национальной стратегии Кыргызской Республики на период 2018-2040 гг. Исследований кыргызских ученых по туризму наследия очень мало. Однако исследования по индустрии туризма проводились такими авторами, как Азык Абдыкасымовна Орозонова и Дооранов Алмазбек. Напротив, в странах с богатыми ресурсами всемирного наследия, таких как Италия и Китай, исследований относительно больше.

Задачи исследования. Основываясь на анализе современного состояния туристических ресурсов наследия в Кыргызстане, в данной диссертации исследуются вопросы охраны объектов, включенных в Список всемирного наследия Кыргызстана, и современное состояние развития туризма. Основное внимание уделяется сравнительному анализу трех объектов Всемирного наследия вдоль Шелкового пути в Токмоке, Кыргызстан, и трех объектов Всемирного наследия в Лояне, Китай. Цель - разработать рекомендации и стратегии для развития туризма наследия в Кыргызстане. Исходя из этого,

основными исследовательскими задачами данной диссертации являются следующие:

1. Проанализировать современное состояние исследований в области туризма наследия и его основополагающих теорий.

2. Выяснить текущее состояние развития туристической индустрии Кыргызстана, а также распределение, охрану и развитие объектов Всемирного наследия в Кыргызстане.

3. Выявить влияние выделения объектов Всемирного наследия в Кыргызстане на развитие местного туризма.

4. Проведите сравнительный анализ объектов Всемирного наследия вдоль Шелкового пути (Токмок в Кыргызстане и Лоян в Китае).

Проанализируйте проблемы, с которыми сталкивается развитие туризма в Кыргызстане, и предложите соответствующие стратегии и рекомендации.

Инновации исследования. Современные исследования ученых, посвященные Всемирному наследию в Кыргызстане, в основном сосредоточены на археологии, например, анализ В.А. Кольченко древних архитектурных процессов в Чуйской долине, подробное археологическое знакомство А.А. Михеевой с христианской церковью на поселении АК-бешим (объект IV), обобщение Муратбеком Кожобековым археологических находок на объектах Всемирного наследия А.Н. Берстама. Однако случаев, когда Всемирное наследие изучается как историко-культурный актив для продвижения туризма, немного. Аналогичным образом, исследования по туризму в Кыргызстане в основном сосредоточены на промышленном развитии туризма и его экономических выгодах, например, исследование Токторова Амантая Атантаевича о развитии туризма в различных регионах Кыргызстана, прогнозы Аманалиевой Махабат Олжобековны о развитии туризма и экономических условиях и исследование Керимкуловой Меримкул Кадыровны о распределении туристских ресурсов. Заметно не хватает исследований, специально посвященных развитию туристских ресурсов и изучению направлений развития туризма через туризм наследия.

Научная новизна исследования отражена в следующих аспектах:

1. Комплексный обзор и исследование ресурсов Всемирного наследия Кыргызстана, уточнение современного состояния этих объектов.
2. Применение теорий и методов исследования в области туризма к изучению туризма наследия Кыргызстана.
3. Анализ влияния объектов Всемирного наследия Кыргызстана на развитие туристической отрасли страны.
4. Сравнительный анализ различий в развитии объектов Всемирного наследия между Лояном (Китай) и Токмоком (Кыргызстан) вдоль Шелкового пути.
5. Предоставление рекомендаций по развитию туризма наследия в Кыргызстане.

Теоретическая значимость исследования. Исследования в области туризма наследия охватывают знания из различных дисциплин, включая историю, географию, культурологию, социологию и экономику. Такой междисциплинарный характер делает исследования туризма наследия значительной силой в развитии интеграции и взаимообогащения исследований туризма.

Изучая такие аспекты, как развитие, управление и сохранение туризма в сфере наследия, мы можем глубже понять взаимосвязь между туризмом в сфере наследия и устойчивым развитием. Это исследование вносит вклад в совершенствование теории устойчивого развития, защиту культурного наследия и содействие долгосрочному здоровому росту индустрии туризма.

Сосредоточение внимания на влиянии туризма в Кыргызстане на развитие индустрии всемирного наследия позволяет детально проанализировать текущее состояние туризма в Кыргызстане и защиту его историко-культурного наследия. Кроме того, данное исследование обеспечивает теоретическую поддержку глобальных усилий по сохранению культурного наследия.

Практическая значимость исследования. Кыргызстан может похвастаться богатым историко-культурным наследием. Изучив текущее состояние туризма в этой стране, мы сможем получить всестороннее понимание и оценку этих ценностей. Эти знания имеют решающее значение для разработки

эффективных и научно обоснованных стратегий сохранения наследия. Они закладывают основу для дальнейшего изучения туристического потенциала этих объектов наследия, оптимизации предложений туристических продуктов и повышения качества и уровня туристических услуг.

Туризм в области наследия в Кыргызстане представляет собой важный аспект культурной «мягкой силы» страны. Благодаря тщательному исследованию и продвижению Кыргызстан может продемонстрировать миру свою богатую историческую культуру и уникальные природные ландшафты. Это не только улучшает международный имидж страны, но и способствует продвижению культуры Кыргызстана в глобальном масштабе. В конечном счете, это усиливает культурное влияние и конкурентоспособность Кыргызстана на международной арене.

Основные положения, выносимые на защиту диссертации. Развитие туризма наследия в Кыргызстане, являясь важной частью кыргызского туризма, оказывает значительное влияние на национальную индустрию туризма. Исходя из этого, в данном исследовании на защиту выносятся следующие аспекты:

1. на основе библиометрического измерения существующих исследований, был проведен общий обзор теорий и содержания исследований, связанных с туризмом наследия, чтобы проиллюстрировать международный прогресс исследований, связанных с туризмом наследия;
2. проведен обзор и подсчет текущего состояния развития туризма в Кыргызстане, проведен общий обзор состояния Всемирного наследия в Кыргызстане, представлена текущая ситуация развития туризма и сохранения и развития Всемирного наследия в Кыргызстане;
3. исследован вклад Всемирного наследия Кыргызстана в развитие местного туризма;
4. сравнили развитие и сохранение трех китайских объектов Всемирного наследия на Шелковом пути с развитием и сохранением трех кыргызских объектов Всемирного наследия;
5. дали несколько рекомендаций по развитию туризма наследия и туризма в Кыргызстане.

Индивидуальный вклад исследователей. Автор знакомит с общим уровнем развития туризма в Кыргызстане, уделяет внимание и исследует кыргызские объекты Всемирного наследия, а также современное состояние сохранения и развития объектов Всемирного наследия. Сравнивая и анализируя несколько объектов Всемирного наследия на Шелковом пути, с которыми связаны Китай и Кыргызстан, и основываясь на исследовании и понимании их сохранения и развития, даются рекомендации по планированию туризма в Кыргызстане на основе Всемирного наследия с целью повышения уровня туристического строительства в Кыргызстане и качества развития туризма в Кыргызстане.

Апробация результатов исследования. Положения и выводы работы обсуждались на следующих международных научно-практических конференциях: 23 августа 2023 года результаты работы обсуждались в Кыргызском национальном университете имени Жусупа Баласагына, а 1 августа 2024 года кафедра института экономики и бизнеса организовала дискуссию по результатам работы. Некоторые из результатов данной работы были опубликованы в международных журналах, в том числе «Туризм/Туризм», «Журнал Балканской трибологической ассоциации», «Grassroots Journal of Natural Resources» и других всемирно известных журналах.

Целостность результатов диссертации в публикациях. По основному содержанию диссертации опубликовано 4 научные работы, все в международно признанных журналах. 3 из них включены в базу данных Scopus и 1 - в журнал Кыргызского национального университета имени Жусупа Баласагына.

Структура диссертации. Структура диссертации состоит из введения, главы 1: «Современное состояние исследований и теоретические основы туризма наследия», главы 2: «Влияние туризма наследия Кыргызстана на развитие индустрии туризма» и главы 3: «Стратегии развития туризма наследия в Кыргызстане». Объем диссертации составляет 123 страницы, включая 2 таблицы, 22 рисунка и 80 ссылок.

РЕФЕРАТ

Ли Хуаньхуандын кандидаттык диссертациясы

**Аталышы: "Туризмди өнүктүрүүдө Кыргыз Республикасынын
маданий мурас объекттеринин ролу"**

Жетекчиси: Менеджмент илиминин доктору; Кандидаттык илимдин

жетекчиси: Керимкулова Меримкул Кадыровна

Изилдөө темасынын актуалдуулугу. Глобалдык транспорт жана коммуникациялык технологиялардын үзгүлтүксүз өнүгүшү менен туризм тармагы тез өсүштү. Саякаттоого жана ар кандай багыттарды изилдөөгө ынтызар адамдардын саны өсүүдө. Азыркы учурда глобалдык туристтердин саны өсүүдө. "Дүйнөлүк туризмдин экономикалык тенденциялары жөнүндө отчетко (2023)" ылайык, 2022-жылы глобалдык туристтик саякаттардын жалпы саны 9,57 миллиардга жетти, ал эми туризмдин жалпы глобалдык кирешеси 4,6 триллион долларды түзүп, 2019-жылдагы деңгээлден тиешелүүлүгүнө жараша 66,1% жана 79,6% түздү. Туризм тармагы калыбына келүү менен көптөгөн өлкөлөр анын маанилүүлүгүн түшүнүп, туристтерди жана инвестицияларды тартууга багытталган тиешелүү туризм саясатын иштеп чыгууга түрткү берди. Туризмдин ар түрдүү түрлөрүнүн ичинен мурас туризми дүйнө жүзү боюнча өзгөчө популярдуулукка ээ болуп, көп сандагы туристтерди өзүнө тартууда. Мурас туризмдин максаты жөн гана эс алуу жана көңүл ачуу менен чектелбейт; Ал тарыхый маданиятты сактоого, өткөн адамзат цивилизацияларын түшүнүүнү кеңейтүүгө жана бул мурас объекттерине баруу жана алар менен байланышуу аркылуу тарыхты тереңирээк баалоого өбөлгө түзүүгө кызмат кылат. Мурас туризми дүйнөнүн ар бурчунан келген конокторду тартып, маданий алмашууну жана түшүнүшүүнү шарттайт. Туризмдин бул түрү маданий кагылышуулар, ашыкча коммерциялаштыруу, айлана-чөйрөнүн бузулушу жана туристтердин санынын көбөйүшүнөн келип чыккан экологиялык көйгөйлөр сыяктуу потенциалдуу көйгөйлөрдөн улам туруктуу өнүгүү жөнүндө тынчсызданууларды жаратат. Ошондуктан, академиялык коомчулук тарыхый жана маданий мурастардын өзгөчөлүктөрүн түшүнүүгө олуттуу изилдөө

аракеттерин жумшап жатат. Бул изилдөө мурас туризминин туруктуу өнүгүү стратегияларын иштеп чыгууга багытталган.

Кыргызстан - страна с богатым историческим и культурным наследием. Начиная с древних кочевых цивилизаций, роли ключевого пункта Шелкового пути и заканчивая современным сочетанием разнообразных культур, страна сохранила богатейшие ресурсы наследия. Эти ресурсы обеспечивают уникальную привлекательность для индустрии туризма, особенно для посетителей, интересующихся историей и культурой. В настоящее время туризм в Кыргызстане сосредоточен, прежде всего, на исторических объектах, таких как древние столицы династии Западное Ляо и Суяб, которые свидетельствуют о глубоких исторических связях между Кыргызстаном и Китаем. Природные ландшафты страны, включая озеро Иссык-Куль и горы Тянь-Шаня, также привлекают многочисленных туристов для осмотра достопримечательностей и приключений. Кроме того, туристов привлекает уникальная культура кочевников, этнические обычаи и традиционные фестивали, ведь Кыргызстан - историческая родина кочевых народов. Однако туризм в сфере наследия в Кыргызстане все еще находится на ранней стадии и сталкивается с многочисленными проблемами. Например, многие исторические объекты плохо сохранились, что требует дополнительного финансирования и реставрационных работ, а качество туристической инфраструктуры и услуг также нуждается в улучшении.

Исследование туристических ресурсов и текущего состояния развития наследия Кыргызстана имеет большое значение. С точки зрения сохранения и передачи наследия, углубленное изучение наследия Кыргызстана может способствовать лучшей защите и передаче этих ценных культурных ценностей. Научные исследования могут привести к разработке более эффективных мер по сохранению, что обеспечит долгосрочную сохранность этих объектов наследия. Что касается развития туризма, то такие исследования могут открыть дополнительные привлекательные туристические ресурсы, предлагая больше возможностей для туристической индустрии Кыргызстана. Научные исследования также могут повысить качество и привлекательность туристических продуктов, привлекая больше посетителей. С точки зрения

повышения международной известности, наследие Кыргызстана обладает уникальной исторической и культурной ценностью. Благодаря исследованиям и продвижению можно повысить его международную репутацию и влияние, привлекая больше иностранных туристов и ученых для посещения и изучения. Наконец, развитие индустрии туризма, несомненно, будет способствовать росту национальной экономики. Туризм в сфере наследия, как отрасль с огромным потенциалом, может способствовать экономическому росту Кыргызстана, созданию новых рабочих мест и повышению уровня жизни населения.

Диссертациянын темасынын артыкчылыктар, илимий багыттар, илимий программалар (долбоорлор) же илимий иштер (эгерде мындай байланыш бар болсо) менен байланышы. Диссертациянын темасы мен, менин жетекчим жана илимий комитет тарабынан иштелип чыкты, изилдөөнүн негизги бөлүгү Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2019-2023-жылдарга карата туристтик чөйрөнү өнүктүрүү программасын жана 2018-2040-жылдарга Кыргыз Республикасынын Улуттук стратегиясын ишке ашырууга байланыштуу. Кыргыз окумуштууларынын мурас туризми боюнча изилдөөлөрү абдан аз. Бирок туризм тармагы боюнча изилдөөлөрдү Азык Абдыкасымовна Орозонова, Аз Абдыкасывна жана Доранов Алмазбек сыяктуу авторлор жүргүзүшкөн. Ал эми Италия жана Кытай сыяктуу дүйнөлүк мурас ресурстарына бай өлкөлөрдө салыштырмалуу көп изилдөөлөр бар.

Диссертациянын изилдөө максаттары. Кыргызстандагы мурас туризм ресурстарынын учурдагы абалын талдоого негизделген бул диссертация Кыргызстандын Дүйнөлүк мурастар тизмесине киргизилген объекттерди коргоо жана туризмдин өнүгүүсүнүн учурдагы абалын изилдейт. Негизги тема Кыргызстандын Токмок шаарындагы Жибек Жолунун боюндагы үч Дүйнөлүк мурас объектинин жана Кытайдын Лоян шаарындагы үч дүйнөлүк мурас объектинин ортосундагы салыштырма талдоого багытталган. Анын максаты – Кыргызстанда мурас туризмдин өнүктүрүү боюнча сунуштарды жана стратегияларды сунуштоо. Буга негизделгенде, бул диссертациянын негизги изилдөө маселелери төмөндөгүдөй болуп саналат:

1. Мурас туризми боюнча изилдөөлөрдүн учурдагы абалын жана анын

фундаменталдык теорияларын талдоо.

2.Кыргызстандын туризм тармагынын өнүгүүсүнүн учурдагы абалын, ошондой эле Кыргызстандын Бүткүл дүйнөлүк мурастар тизмесине кирген объекттерин бөлүштүрүү, коргоо жана өнүктүрүү маселелерин тактоо.

3.Кыргызстандагы Бүткүл дүйнөлүк мурастар тизмесине киргизүүнүн жергиликтүү туризмди өнүктүрүүгө тийгизген таасирин аныктоо.

4.Жибек жолунун жээгиндеги Бүткүл дүйнөлүк мурастар объектилерине салыштырма анализ жүргүзүү (Кыргызстандагы Токмок жана Кытайдагы Лоян шаары).

5.Кыргызстанда мурас туризмин өнүктүрүүдө туш болгон кыйынчылыктарды талдоо жана тиешелүү стратегияларды жана сунуштарды сунуштоо.

Изилдөөнүн инновациялары. Учурдагы окумуштуулардын Кыргызстандагы Дүйнөлүк мурастар боюнча изилдөөлөрү биринчи кезекте археологияга, В.А. Кольченконун Чүй өрөөнүндөгү байыркы архитектуралык процесстерди талдоо, А. Михееванын АК-бешим конушундагы Христиан чиркөөсү (IV участок) жөнүндө кеңири археологиялык тааныштыруу жана Муратбек Кожобековдун А.Н. Берстамдын Дүйнөлүк мурастары. Анткен менен Дүйнөлүк мурастар туризмди жайылтуу үчүн тарыхый-маданий байлык катары изилденген учурлар аз. Ошо сыяктуу эле Кыргызстандагы туризм боюнча изилдөөлөр негизинен туризмди өнөр жайлык өнүктүрүүгө жана анын экономикалык пайдасына багытталган, мисалы Токторов Амантай Атантаевичтин Кыргызстандын ар кайсы аймактарында туризмдин өнүгүшүн изилдөөсү жана Махабат Олжобековнанын Аманалиеванын туризмди өнүктүрүү жана экономикалык шарттар боюнча болжолдоолору жана Керимкулова Меримкул Кадыровнанын. туристтик ресурстарды бөлүштүрүү боюнча изилдөө. Туризм ресурстарын өнүктүрүүгө өзгөчө көңүл бурган жана мурастык туризм аркылуу туризмди өнүктүрүү багыттарын изилдөөгө багытталган изилдөөлөрдүн олуттуу жетишсиздиги бар.

Бул изилдөөнүн илимий жаңылыгы төмөнкү аспектилерде чагылдырылат:

1. Кыргызстандын Бүткүл дүйнөлүк мурастар тизмесине кирген

ресурстарын комплекстүү карап чыгуу жана изилдөө, бул объекттердин учурдагы абалын тактоо.

2. Кыргызстандын мурас туризмдин изилдөөгө туризмге байланыштуу теорияларды жана изилдөө методдорун колдонуу.

3. Кыргызстандын Бүткүл дүйнөлүк мурастар тизмесине кирген объекттеринин туризм тармагынын өнүгүүсүнө тийгизген таасирин талдоо.

4. Бүткүл дүйнөлүк мурас объекттерин өнүктүрүүдөгү айырмачылыктарды салыштырма талдоо, Кытай, Лоян (Кытай) жана Токмок (Кыргызстан), Жибек Жолунун жээгинде.

5. Кыргызстанда мурас туризмдин өнүктүрүү боюнча сунуштарды берүү.

Изилдөөнүн теориялык мааниси. Мурас туризми боюнча изилдөөлөр тарых, география, маданият таануу, социология жана экономика сыяктуу ар кандай дисциплиналардагы билимдерди камтыйт. Бул дисциплиналар аралык мүнөз мурас туризмдин изилдөөлөрдү интеграциялоодо жана туризм изилдөөлөрүнүн өз ара уруктандыруусун алдыга жылдырууда маанилүү күч кылат.

Мурас туризмдин өнүктүрүү, башкаруу жана сактоо сыяктуу аспектилерди изилдөө менен биз мурас туризми менен туруктуу өнүгүүнүн ортосундагы өз ара байланышты тереңирээк түшүнүүгө мүмкүндүк бере алабыз. Бул изилдөө туруктуу өнүгүү теориясын тактоого, маданий мурасты коргоого жана туризм тармагынын узак мөөнөттүү дени сак өсүшүнө өбөлгө түзөт.

Кыргызстандын Бүткүл дүйнөлүк мурастар тизмесине киргизилген туризмдин туризм тармагын өнүктүрүүгө тийгизген таасирине көңүл буруу Кыргызстандагы туризмдин учурдагы абалын жана анын тарыхый жана маданий мурасын коргоону кылдат талдоого мүмкүндүк берет. Мындан тышкары, бул изилдөө глобалдык маданий мурасты сактоо боюнча аракеттерди теориялык колдоону камсыз кылат.

Изилдөөнүн практикалык мааниси. Кыргызстан бай тарыхый жана маданий мурастар менен сыймыктанат. Мурас туризмдин учурдагы абалын изилдөө менен, биз бул активдерди ар тараптуу түшүнүүгө жана баалоого ээ боло алабыз. Бул билим натыйжалуу жана илимий жактан негизделген сактоо

стратегияларын иштеп чыгуу үчүн абдан маанилүү. Бул мурас объекттеринин туризмдик потенциалын андан ары изилдөөгө, туристтик продукттарды сунуштоону оптималдаштырууга, ошондой эле туристтик кызматтардын сапатын жана деңгээлин жакшыртууга негиз берет.

Кыргызстандагы мурас туризми анын маданий жумшак күчүнүн маанилүү аспектиси болуп саналат. Кылдат изилдөө жана таанытуу аркылуу Кыргызстан өзүнүн бай тарыхый маданиятын жана кайталангыс жаратылыш ландшафттарын дүйнөгө тааныта алат. Бул өлкөнүн эл аралык имиджин жана таанымалдуулугун жогорулатпастан, Кыргызстандын маданиятын дүйнөлүк масштабда таанытууга өбөлгө түзөт. Жыйынтыгында бул Кыргызстандын эл аралык аренадагы маданий таасирин жана атаандаштыкка жөндөмдүүлүгүн бекемдейт.

Диссертацияны коргоо үчүн негизги пункттар. Кыргызстанда мурас туризмдин өнүгүшү Кыргызстандын туризмдин маанилүү бөлүгү катары улуттук туризм тармагына олуттуу таасир тийгизүүдө. Ушунун негизинде бул изилдөө төмөнкү аспектилерди коргойт:

1. Учурдагы изилдөөлөрдүн библиометриялык өлчөөсүнүн негизинде, мурас туризми менен байланышкан изилдөөлөрдүн эл аралык прогрессин көрсөтүү үчүн мурас туризми менен байланышкан изилдөөлөрдүн теорияларынын жана изилдөө мазмунун жалпы обзор жүргүзүлдү;

2. Кыргызстанда туризмди өнүктүрүүнүн учурдагы абалына изилдөө жүргүздү, Кыргызстандагы Бүткүл дүйнөлүк мурастардын абалы жөнүндө жалпы изилдөө жүргүздү, ошондой эле туризмди өнүктүрүү, Бүткүл дүйнөлүк мурасты сактоо жана өнүктүрүү боюнча учурдагы кырдаалды сунуштады;

3. Кыргызстандын дүйнөлүк мурастарынын жергиликтүү туризмди өнүктүрүүгө кошкон салымын изилдеген;

4. Жибек жолундагы Кытайдын Дүйнөлүк мурастар тизмесине кирген үч объекттин иштеп чыгуу жана сактоо менен салыштырды;

5. Кыргызстанда мурас туризмдин өнүктүрүү боюнча бир катар сунуштарды киргизген.

Изилдөөчүлөрдүн жекече салымы. Автор Кыргызстанда туризмдин

өнүгүүсүнүн жалпы деңгээли менен тааныштырат, ошондой эле Кыргызстандын дүйнөлүк мурастар объектилерин, ошондой эле Бүткүл дүйнөлүк мурас объектилерин сактоонун жана өнүктүрүүнүн азыркы абалына басым жасайт жана изилдейт. Жибек жолундагы Кытай жана Кыргызстан менен байланышкан Бүткүл дүйнөлүк мурастар объектилерин салыштыруу жана талдоо аркылуу жана аларды сактоо жана өнүктүрүү маселелерин изилдөөнүн жана түшүнүүнүн негизинде Кыргызстандын дүйнөлүк мурастар тизмесине киргизилген туризмди пландаштыруу боюнча сунуштар берилет.

Изилдөөнүн жыйынтыктарын бекитүү Макаланын терминдери жана корутундулары төмөнкү эл аралык илимий-практикалык конференцияларда талкууланды: 2023-жылдын 23-августунда Жусуп Баласагын атындагы Кыргыз Улуттук Университетинде бул макаланын жыйынтыктары талкууланды, ал эми 2024-жылдын 1-августунда Экономика жана бизнес институтунун бөлүмүндө бул макаланын жыйынтыктары боюнча дискуссия уюштурулду. Бул макаланын айрым жыйынтыктары эл аралык журналдарда, анын ичинде *Turyzm/Tourism*, *Journal of the Balkan Tribological Association*, *Grassroots Journal of Natural Resources* жана башка эл аралык белгилүү журналдарда жарыяланган.

Диссертациянын бүтүндүгү публикациялар менен жыйынтыктайт. Бул диссертациянын негизги мазмуну боюнча 4 илимий эмгек жарыяланды, алардын баары эл аралык таанылган журналдарда. Алардын ичинен 3 Scopus базасына жана 1 Кыргыз Улуттук Университетинин Жусуп Баласагын атындагы журналына киргизилген.

Диссертация структурасы. Диссертациянын структурасы кириш бөлүмдөн турат: 1-бөлүм: Мурас туризмдин учурдагы абалы жана теориялык негиздери, 2-бөлүм: Кыргызстандын мурас туризмдин туризм тармагын өнүктүрүүгө тийгизген таасири, жана 3-бөлүм: Кыргызстанда мурас туризмдин өнүктүрүү стратегиялары. Диссертация жалпысынан 123 беттен, анын ичинде 2 таблица, 22 сүрөт жана 80 шилтемелер.